

ČUÁKÁNKIÁSU

Sämitiggelaavâ nubásmitem valmâstellee toimâkode asättui äigipajan 1.12.2020-15.5.2021. Toimâkode saavâjođetteijen tooimâi riehtiministeriö kansliahovdâ Pekka Timonen, já toimâkodeest láá lamaš sämitige já haldättâspiäláduvâi ovdâsteijeih. Ovdil toimâkode asättem riehtiministeriö ráđádâlâi sämitiggelaavâ 9 § miäldásávt sämitiggijn.

Sämitiggelaavâ nubásmitem valmâstellee toimâkode pargo vuáđustássân láá lamaš vuáđuvuoigâdnuođah já eres vuáđudemlaavâ asättem kenigâsvuođah, Suomâ čannee aalmugjikkoskâsih olmoošvuoigâdnuotâsopâmušah, OA algâaalmugij vuoigâdnuođâi julgâštus sehe rievti já aalmugjikkoskâsii rievti eres ovdánem sehe kieskâd adelum čuávduseh. OA olmoošvuoigâdnuotâkomitea 1.2.2019 olgosadelem čuávduseh sämitige valjâluvättâlmân tuhhitmân kyeskee vaidâlemaašijn láá tágáreh teháliih kieskâd adelum čuávduseh. Asättemmiärádâs miäldásávt pargoost váldoo huámmášumán meid parafistum Tave-eennâmlâš sämisopâmuš já jiečânâs enâmiij algâ- já hiämuu aalmugâid kyeskee almosopâmuš (ILO 169 -sopâmuš).

Toimâkode pargon lii lamaš valmâštállâđ tárbulijd nubástusâid sämitiggeest adelum laahân. Toimâkode pargo vuáđđun lii hiäivulij osij uáinust valdum moonnâm haldättâspaje ääigi toimâm toimâkode adelem smiettâmuš (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160993>). Sämitiggelaavâ nubásmitem ovdâvalmâstellee pargojuávu muštottesčaalâ já ääsisst finnejum ciäkkâmušah kávnnojeih haavâ siijđoin <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>).

Toimâkode kuulâi 15.2.2021 Tiina Sanila-Aikio sehe Sámi Árvvut rs saavâjođetteijee Petra Magga Vars já Klemetti Näkkäljärvi OA olmoošvuoigâdnuotâkomitea miärádâsâi keežild. Toimâkode ornij 15.3.2021 kuullâmtilâlâšvuođâ, mast tot kuulâi pirâsministeriö, eennâm- já meccituáluministeriö, pargo- já iälättâsministeriö, sosiaal- já tiervâsvuotâministeriö sehe máttááttâs- já kulttuurministeriö ovdâsteijeid 9 §:st. Ton lasseen toimâkode faalâi čuávuáid táhhoid máhđulâšvuođâ toimâttiđ kirjâlii ciäkkâmuš: Nuorttâlij sijdâčuákkim, Anarâšah rs, Kulttuurovtâstus Aanaar Sämmiliih rs, Anarâškielâ servi rs, Sämirääđi sehe Suomâ sämmilij kuávdâšornijdâh. Toimâkode kiävtust lii ton lasseen lamaš ovdâvalmâstellee pargojuávu čuággim ciäkkâmušah sehe oovdeb haldättâspaje ääigi finnejum ciäkkâmušah. Toimâkode lii jieijâs pargoost ávhástállâm OA olmoošvuoigâdnuotârááđi vuálâsii rávveijeijee äššitobdeemekanism (EMRIP) rávveijeijee kommentijguin. Kuullâmnâál ulmui uáinuh sehe 3 § já 9 § uásild juáhâsii.

lävtuttum nubástusâi ulmen lii ovdediđ sämmilij jiešmeridemvuoigâdnuođâ olâšume sehe pyerediđ sämmilij jieijâs kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem já sämitige toimâmmáhđulâšvuođâid. Ton lasseen ulmen lii tivvoođ táálâá tile eromâšávt OA olmoošvuoigâdnuotâkomitea vátâmuš miäldásávt. Olmoošvuoigâdnuotâkomitea 1.2.2019 olgosadelem čuávdusij mielđ Suomâ lii luávkâm aalmugvuoigâdnuođâid já poolitlijd vuoigâdnuođâid kyeskee almosopâmuš sämitige valjâluvättâlmân tuhhitmân kyeskee vaidâlemaašijn. Komitea tiäduittij AP-sopâmuš keežild Suomân šaddee kenigâsvuođâ tärhistiđ eromâšávt laavâ 3 § ađai nuvt kočodum sämmilâšmiäruštállâm ašij tile tivvoođ vâráš já olâšuttii puoh tárbulijd tooimâid, vai siämmaálágân vuoigâdnuođâi luávkâáameh iä tábâhtuuččii puátteevuođâst. Komitea tiäduittij sämmilij jiešmeridemvuoigâdnuođâ merhâšume jieijâs sajattâhân já siärvâduv jeessânvuotân. Tondiet toimâkode iärrâs lasseen iävtut, et sämitiggelaavâ 3 § valjâluvättâlmân merkkim iävtuh uđâduvvojeih já sämitige valjâluvättállâm ráhtoo uđđâsist čuávuáid sämitigge valjâid rahtâdättâm ohtâvuođâst vyeimist leijee laavâ vuáđuld. Ko árvuštálloo, mii lii iävtuttâs koskâvuotâ vuáđudemlaahân já aalmugjikkoskâsijd olmoošvuoigâdnuotâsopâmuššâid, te vuosâsajasâžžân árvuštállâm vuáđustássân lii vuáđudemlaavâ 22 § njuolgâdus, mon mielđ almos váldi – ađai meid lahâasâtteijee – kalga turviđ vuáđuvuoigâdnuođâi já olmoošvuoigâdnuođâi olâšume.

Toimâkode jeessân Juha Joonâ lii kuáđđâm sierâuáivil toimâkode iävtuttem 3 §:n. Eres osij smiettâmâš lii oovtâmielâlâš. Árvuštállâm mielđ jis toimâkode iävtuttâs olâšuvâ, te Suomâ laahâ šadde oovtânsopâvâžžân

aalmugijkoskásij olmoošvuoigádvuotásopâmušâiguin já váldá huámmášumán aalmugijkoskásii rievti tääsist majemui iheluvij ääigi tábáhtum ovdánem.

Sämitiggelaahâ keččalui uđáduđ jo oovdeb haldáttáspojij ääigi. Haldáttásohjeml miel pargo sämitiggelaavâ uđadem várás juátkoo. Haldáttásohjeml miel haldáttás kunniját já oovded puoh sämmilij já sämijuávhui kielälíj já kulttuurlij vuoigádvuodái olásume váldimáin huámmášumán aalmugijkoskásijd sopâmušâid.

Kuávdáš iävtuttásah

Valjáluváttálmán merkkim kritereh, valjáluváttállám ráhtim já nubástus uuccám

lävtuttuvvoo, et vuoigádvuotán jienástiđ sämitige vaaljâin kyeskee sämmilii miäruštállám nubásmittoo tienuuvt, et koččâmuš ličij nomâlásân ulmuu merkkiimist sämitige valjáluváttálmán, ađai vuoigádvuodást jienástiđ já vuoigádvuodást älgid iävtukkássân sämitige vaaljâin. Ceehist ij miäruštálluuččii, kiám ubâlâšân kalga anneeđ sämmilâžžân. lävtuttuvvoo, et sämmilij vuoigádvuodâ algâaalmugin jieš miäruštálláđ, kii lii sämmilâš, ađai nuuvt kočodum juávkkuidentifikaatio, nanoduuččij uđásmitmáin valjáluváttálmán merkkim objektivilijd iävtuid sämitige tuhhiitem vuovvijn. Valjáluváttálmán váldim kritereh vijđeduuččii nuuvt, et laavâ kuávdáš ađai nuuvt kočodum kielâkriiteer ulâttičij oovtâ suhâpuolvâ olgoláá moonnâm ááigán. Kielâkriiteer ulâttém niäljád puolvân västid parafistum tave-eennâmlíi sämisopâmuš siskeldem ohtsâstave-eennâmlíj kriterijd jienástemluváttálmán váldimist. Siämmást ceehist meddâlistuuččij sierâ uáivilijd já epičielgâsvuodâ továttám nuuvt kočodum lappalâškriiteer. Valjáluváttállám rahtuuččij uđđásist uđadum valjáluváttálmán merkkejum kriterij vuáđuld.

lävtuttásah valjálávdikode čokkiittás viijđedmist sehe uđđâ jiečânás, sorjomettum já sämitige iävtuttás vuáđuld nomáttum nubástusuuccâmlávdikode vuáđđudmist jieijás uásild nanodiččii sämmilij jiešmeridemvuoigádvuodâ, já siämmást suojâliččii juáhháá riehtitorvo. Uđđâ nubástusuuccâmlávdikodde toimâččij vuossâmužžân nubástusuuccâmtäässin valjáluváttálmán kyeskee aašijn. Lávdikode miärädásâin puávtáččij uuccâđ nubástus alemuu haldáttáhrievtist, jis toos mieđettuvvoo vaidâlempo.

Oovtásttoimâm- já ráđádállámkenigâsvuotâ

lävtuttuvvoo, et njuolgâdus virgeomáháá ráđádállámkenigâsvuodást uđásmittoo oovtásttoimâm- já ráđádállámkenigâsvuotán. Kenigâsvuodâ monáttállámvátámâšâin sehe sämmilij vuoigádvuodái huámmášumán váldimist virgeomáhái tooimást asáttuuččij tárhibeht. Laavást asáttuuččij iärrás lasseen virgeomáhái toimáid kyeskee sámikulttuur hiäjusmittemkiäldust. Heiviittállám ulmen lii tevdiđ nuuvt kočodum rijjâ já tiätun vuáđuduvvee munemietâmâš vuáđujurduu miäldásijd vátámâšâid.

Sämitige vaaljah

lävtuttuvvoo, et sämitige valjâid kyeskee njuolgâdusah tárhistuvvojeh, vái jienástem ličij älkkeb já njebžilub. Vaaljah toimáttuuččii ain-uv poostâ peht tâi tooimátmáin valjääššikiirijjíd valjálávdikode almottem sajan, mii puávtáččij leđe ovdâmerkkân jieškođe-uv päikkikoddeest jottee valjábussi. Valjääššikiirijjíd puávtáččij toimáttiđ jieš tâi valduuttiđ nube ulmuu macáttiđ taid. Puátteevuodást uárnejuuččij ain meid valjâpeeivi jienástem jyehi sámikuávlu kieldâst, kost ličij ucemustáá ohtâ jienástemsaje.

Eres iävtuttásah

Ton lasseen toimâkodde iävtut, et laavâ ulmeciäkân lasettuuččij čujottás sämmilij jiešmeridemvuoigádvuotán, já et sämitige toimävâldinjuolgâdus oveduvvoo.

lävtuttuvvoo, et sämitige muštálus adeluvvoo puátteevuodâst njuolgist ovdâskoodán. lävtuttuvvoo, et sämitige pargoid, organisaation já toimáid kyeskee asáttásadelemváldi meddâlistoo já heiviittállâm olášuttoo lavváin já sämitige pargo-oornigáin. Kyehtičyeđe vittlov sámmilázzâd, kiäin lâi jienâstemvuoigâdvuotâ majemustáá toimâttum sämitiggevaaljâin, puávtáččii puátteevuodâst toohâđ alguu sämitigán ton pargoid kyeskee ääšist.

lävtuttuvvoo meid, et sämitiggelaavâ motomij osij jo puárásmâm heiviittállâm peividuuččij taan ááigán sopávâzzân. Taat kuáská eromášávt laavâ reekkigtuálun já tilitäärhistmán kyeskee njuolgâdusáid. lävtuttuvvoo, et sämitigge lasettuvvoo rikoslaavâ virgerikosáid kyeskee heiviittálmân.